

економічну діяльність (буржуазний індивідуалізм), а на культуру. Пріоритетним в ієрархії духовних цінностей стає не походження чи багатство, а особисті достоїнства та благородство. Основним сенсом життя гуманісти вважали заняття філософією, літературою, стародавніми мовами, вивчення античної спадщини. Культура постає головним критерієм людської гідності та шляхетності. Тому гуманісти проповідують шляхи індивідуального вдосконалення через прилучення до культури. Гуманізм Відродження спирається вже переважно не на релігію, а на мистецтво та науку. Об'єктом їхнього вивчення стала людина, усе людське. Звідси і назва цих діячів – гуманісти [2, с. 291].

Підсумовуючи викладене можемо зазначити, що епоха Ренесансу зробила вагомий внесок в ціннісну, особисту парадигму людей того періоду. Прагнення до істини, зростання духовності, творче мислення і сміливість пошуку нових ідей, критичність і самокритичність розуму, уміння використовувати попередній досвід – такі риси потрібно постійно формувати у собі сьогодні.

Література

1. Горський В. С. Історія української філософії. Навч. посібник. 4-те доп. вид. К. : Наукова думка, 2019.
2. Коложний А.М., Филипович Л.О. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан. Львів: Логос, 2016.
3. Кралюк П.М. Особливості вияву національної свідомості в українській суспільній думці XVI – пер. пол. XVII ст. Луцьк: Надстир'я. 2016.

Лазарів Є.М., студ. гр. БШМК-20
Науковий керівник канд. філос. наук,
доц. Множинська Р.В.
Київський національний університет
технологій та дизайну

ЕВОЛЮЦІЯ ЕТНІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У ЛАТИНОМОВНОМУ СПАДКУ УКРАЇНСЬКИХ ГУМАНІСТІВ

Еволюція від етнічної самосвідомості до самосвідомості національної відбувалася в Україні не тільки серед окремих суспільних станів, але і в переконаннях окремих особистей-гуманістів: С. Оріховського, С.Кленовича, С.Пекаліда, М. Смотрицького, А. Чагровського, М. Пашковського, К. Саковича, І. Домбровського, З. Копистенського, анонімного автора «Epicedion» - у, П. Беринди, Й. Верещинського. Високу українську національну самосвідомість цих авторів засвідчують й самі назви їхніх творів: «Роксоланія» Кленовича, «Дніпрові камени» Домбровського, «Дума Україна» Чагровського тощо. Їх зміст засвідчує, що їхні автори вважають українців державним народом і доводять це розлогими екскурсами в історію княжої доби

(І. Домбровський, С. Кленович); говорять про Україну як про окреме державне об'єднання зі своїм військом і полководцями, закликають князів послужити Україні, захищаючи її від нападів татар і турків (Оріховський, Пекалід, Верещинський). Проект Верещинського про облаштування війська запорозького був особливо показовим – фактично це проект самостійної української держави, яка спиралася б на місцеві традиції [2, с. 21].

Початок усвідомлення українським народом потреби в національній державності, звільнення від підпорядкування іншим державам, у тому числі й Польщі, знаходимо у вірші «На жалосний погреб Сагайдачного» К.Саковича. А З.Копистенський у своїй «Палінодії» та Й. Борецький у «Протестації» плетуть канву безперервності історії України-Руси («народу з Яфетового насіння») від княжої держави, підкреслюючи причетність до неї козаків. А. Кальнофойський побивається з приводу зникнення в Україні княжих родів Олельковичів, Збаразьких, Острозьких та інших і покладає державницьку надію на княжий рід Четвертинських. П.Беринда, З.Копистенський, Й. Борецький, Г. Смотрицький, К. Сакович, К.Транквіліон-Ставровецький активно користувались у своїх творах українською розмовною («простою») мовою, яку вважали не тільки одним з вирішальних чинників існування народу, але й фактором, що сприяє зростанню національної самосвідомості [2, с. 37].

С. Оріховський, який жив у першій половині XVI ст., своїми сповненими патріотичного пафосу, громадянськості творами також сприяв формуванню української національної самосвідомості, активно захищав релігію та духовні надбання українців. Є багато фактів, коли Оріховський вдається до викладу історії України-Руси як окремої держави і народу, підкреслюючи їх відмінність від Польщі і поляків. Яскраві пасажі з цього приводу зустрічаємо, зокрема, у «Посланні до папи» («поляки прибули до Русі як переможці») та у листі до італійського вченого Ф. Комендоні та П.Рамузю, де чітко окреслюється і територія України-Руси, і викладається її історія як окремої одиниці в колі інших європейських народів.

Чи не найвищий вияв національної самосвідомості знаходимо в Ю.Немирича та П.Могили. Немиричу належить одна з перших в Україні ідей національної державності – ідея Великого князівства Руського. А Могила був одним із перших мислителів, що розмірковував над питанням про прийдешню українську державу, уявляючи її собі як сильну, авторитарну, очолювану володарем філософом на троні. Про таку державу писали західноєвропейські гуманісти епохи Відродження.

У кінці XVI ст. деградація українського шляхетства і його національне відступництво з одного боку, та сваволя польського панства – з другого, створювали в Україні постійне політичне напруження, яке не тільки не згасило волю українців бути окремим політичним суб'єктом, але й породило новий імпульс. На початку XVII ст. почався збройний етап боротьби українського народу за національну незалежність проти шляхетської Польщі. Це був час, коли козацтво, як писав Д. Донцов,

«написало на своїм прапорі змагання за справу нації, коли П. Сагайдачний та інші, переймаючи роллю колишніх київських князів, виступали в обороні церкви й цілої нації, коли в їх головах зароджувалась вже нова форма державницького твору – її втілення в життя стало лише питанням часу» [2, с. 111].

Тривалий час польський уряд не йшов на серйозні поступки в українських національних та державотворчих домаганнях. Лише 1633 року привілеєм польського короля Владислава IV було зафіксовано вагомі поступки. Але вони були запізнілими, бо все, про що там ішлося, вже було здобуто козацькою шаблею.

Найвищий рівень національної самосвідомості українського народу засвідчила визвольна війна 1648-1654 рр., яка завершила націотворчий процес. Ідеологом українського визвольного руху стала тогочасна інтелектуальна еліта, значну частину якої складало православне духовенство. Українські гуманісти були національно заангажованими і брали безпосередню участь у національно-визвольному русі, ідейно обґрунтовуючи право на свободу для свого народу, готуючи ґрунт для народно-визвольної боротьби. Отож, наприкінці XVI і на початку XVII ст., коли про українське козацтво заговорив увесь світ, Україна стала чітко орієнтуватися на власні сили і вже не шукала нових варягів. Вона була тепер певною своїх сил і крок за кроком наближалася до національної незалежності, обравши методами боротьби релігійну полеміку та збройну боротьбу [3, с. 71].

Тривалий час боротьба за права і привілеї українського народу в польській державі та за національну незалежність велася майже виключно на рівні юридично-правових актів – українськими посланцями в сенаті та сеймах, у петиціях, де наголошувалось, що Україна приєдналася до Польської держави як рівна до рівної, а тому має природне моральне й історичне право на самостійний державно-політичний розвиток. З гідністю це не раз декларували, зокрема, князі К. Острозький та К. Вишневецький. Польський уряд і король прагнули бачити в українцях лише етнічну масу, провінційне відгалуження польського народу, однак час від часу мусили враховувати претензії українців і погоджуватись. В кінці XVI – на початку XVII ст. на оборону прав і вольностей згуртовано стали всі верстви українського суспільства, а тому можна говорити про відносну національну єдність народу. Держава уявлялась усім як спільне благо нації. Як наслідок, всі складники визначеності «ми» вдалося відстояти і зміцнити законодавчо.

Ідейними натхненниками юридично-правової боротьби за національну незалежність, її практичними втілювачами були тодішні українські гуманісти, які пізніше, в часи національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького виступали за його легітимацію, як керівника новоствореної держави.

Боротьба за національну незалежність України юридично-правовим методом є яскравим прикладом логічного завершення такої боротьби,

розпочатої українськими гуманістами (від С. Оріховського до П. Могили) та державними діячами попереднього періоду [1, с. 29].

Ефективним методом боротьби за національну незалежність та виховання національної самосвідомості українського народу виявилася також релігійна полеміка між українським православ'ям і польським католицизмом, який став особливо агресивним із появою у Польщі єзуїтів (1565р.). Згодом, після Берестейського собору 1596 року, розпочалася запекла полеміка між православними й уніатами, а також між уніатами й католиками. Але полеміка почалася в Україні не з приходом єзуїтів чи внаслідок Берестейської унії, а набагато раніше – між католиками-українцями й католиками-поляками. І розпочав її С. Оріховський.

Пізніше, на тлі запеклої полеміки між православними та єзуїтами, полеміка українців-католиків з католицькою церквою Польщі мала вигляд набагато поміркованіший, але зводилася не тільки до захисту національних прав українського народу, його ідентичності, але й спрямовувалися проти його паплюження. Знаменним є факт, що українці-католики робили навіть спроби перейти у безпосереднє підпорядкування папі римському, обминувши польського примаса. Серед чільних представників цього кола можна назвати Яна Щасного Гербурта (згадаймо його виступ на захист кривдженого українського народу), а також І. Домбровського та Й. Верещинського, які вважали українців державним народом, спадкоємцем давнього Київського престолу. Й. Верещинський бачив шлях до незалежності українського народу в створенні окремої козацької територіальної одиниці [2, с. 291].

Література

1. Історія філософії на Україні. – К., 1987. – Т. 1. Історія філософії України. Хрестоматія. – К., 1993. 400 с.
2. Кашуба М. В., Паславський І. В., Захара І. С Філософія Відродження в Україні. – К., 1990. 230 с.
3. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К., 1994. 100 с.